

УДК 371.134

*Леся Лебедик,
аспірант
кафедри культурології та історії
Полтавського університету
споживчої кооперації України*

ІНТЕРАКТИВНЕ МОДУЛЬНЕ НАВЧАННЯ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА ЕКОНОМІКИ

У статті висвітлений зміст інваріантної і варіативної структури модулів навчальної дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес», що забезпечують формування педагогічної компетентності магістра економіки як майбутнього викладача.

Ключові слова: модуль, компетентність, магістр.

В статье освещено содержание инвариантной и вариативной структуры модулей учебной дисциплины «Высшее образование Украины и Болонский процесс», которые обеспечивают формирование педагогической компетентности магистра экономики как будущего преподавателя.

Ключевые слова: модуль, компетентность, магистр.

The content of invariant and variant module structures of subject «Higher Education in Ukraine and Bologna Process» is considered in the article. This subject provides the forming of pedagogical competence of Master of Economics and future teacher.

Key words: module, competence, Master.

Актуальність проблеми проектування структури і змісту диференційованих модульних навчальних програм педагогічної підготовки магістрів економіки полягає в тому, що від нього залежить безпосереднє управління навчально-пізнавальною діяльністю, а саме – результати навчання, рівень сформованих знань, умінь і навичок у структурі педагогічної компетентності магістра економіки, рис творчої діяльності, його світоглядних і поведінкових якостей.

Аналіз публікацій, у яких започатковано розв'язання проблеми, показав, що дослідниками здійснені спроби: системного підходу до організації психолого-педагогічної підготовки фахівців у економічних ВНЗ (В. Козаков і Д. Дзвінчук) [2]; вироблення комплексу навчально-методичного забезпечення, необхідного для самостійної роботи майбутнього викладача економіки у процесі підготовки до педагогічної

практики та її реалізації (Н. Бутенко і Л. Грущенко) [1]; теоретичного обґрунтування критеріїв відбору змісту, структури і змісту психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю для вищих навчальних закладів III рівня акредитації (Т. Поясок) [3]. У той же час не виявлено робіт, у яких би розглядалась модульна система як засіб формування педагогічної компетентності майбутнього викладача, що засвідчує її актуальність і недостатню розробленість.

Зважаючи на це, *метою* даної статті став пошук принципів побудови модулів, реалізація яких забезпечує ефективність навчання. *Завданням* стала практична розробка змісту інваріантної і варіативної структури модулів навчальної дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес», що забезпечують формування педагогічної компетентності магістра економіки.

Розпочинаючи виклад *суті й результатів* нашого теоретичного дослідження, зазначимо, що навчальний модуль ми розуміємо як відносно самостійний професійно орієнтований фрагмент процесу навчання, який має власне програмне і методичне забезпечення і реалізується в чітко спроектованій технології навчання. Тобто, навчальний модуль – укрупнена одиниця змісту (змістовий модуль), яка містить модулі навчальних занять.

Проектуючи навчальні модулі і теми в них, структуруючи їх як одиниці змісту навчального матеріалу, ми керувалися принципами побудови модулів: цільового призначення інформації; поєднання комплексних, інтегруючих і окремих дидактичних цілей; повноти навчального матеріалу; відносної самостійності елементів модулів; реалізації зворотного зв'язку; оптимальної передачі інформаційного і методичного матеріалу; урахування специфіки гуманітарного знання; «стиснення», концентрації навчальної інформації.

Інваріантна структура навчального модулю в експерименті була такою: 1) модуль «Вхід» і «Актуалізація», функціями яких була підготовка студентів до роботи зі змістом навчального модулю, забезпечення їх входження в навчальну діяльність, актуалізація тих знань і способів дій, які можуть бути опорою для навчальної діяльності; 2) модуль узагальнення уявлень про навчальний матеріал і саму навчальну діяльність; 3) теоретичний модуль (власне, змістовий модуль), де відбувалося сприймання і опрацювання навчального матеріалу; 4) модуль генералізації – узагальнення знань і способі дій; 5) модуль «Вихід», де відбувалася перевірка засвоєних знань.

Дані «організаційні» модулі пов'язані між собою в навчальному модулі, що зумовлено необхідністю повернення до раніше пройдених етапів процесу навчання для повторного опрацювання навчального матеріалу. Це дозволяє індивідуалізувати навчання і досягати якості навчання згідно вимог.

Умовно навчальні елементи ми поділяли на чотири основні типи:

інформаційні, проблемні, узагальнюючі і контролюючі. У загальній структурі змістових модулів нашого експериментального курсу «Вища освіта України і Болонський процес» міні-модулі «Вхід» і «Вихід», а також проміжні тестові модулі конструювалися з контролюючих навчальних елементів. Модулі актуалізації, застосування, помилок, а також деякі компоненти теоретичного блоку конструювалися з інформаційних навчальних елементів. Проблемні навчальні елементи використовувалися для побудови історичного, проблемного, теоретичного міні-модулів, модуля поглиблення, компонентів міні-модуля застосування. Узагальнюючі навчальні елементи були «будівельним матеріалом» для модулів узагальнення і генералізації.

«Організаційними» модулями варіативної частини були: «Історичний», «Поглибленого вивчення», «Проблемний», «Типових помилок». Так, під час вивчення у модулі «Європейська освітня інтеграція» (змістовий модуль № 1 навчальної дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес») теми № 2 «Системи вищої освіти у країнах Європи і Америки» в «Історичному модулі» детально розглядалася історія формування системи вищої освіти європейських країн, у модулі «Поглибленого вивчення» – подавалася інформація про заклади освіти, кваліфікації, організація навчання у більшості країн Європи. Під час вивчення у цьому ж модулі теми № 3 «Документи Болонського процесу» в «історичному модулі» детально розглядається хронологія подій Болонського процесу, у модулі «поглибленого вивчення» – документи Болонського процесу.

Навчальний модуль у нашому експерименті містив 15 елементів (міні-модулів): 1) мета і завдання навчального модулю; 2) матеріали до лекцій, у тому числі презентації у PowerPoint; 3) опис практичних занять; 4) матеріали до самостійної роботи студентів; 5) модуль «Вхід» (містив схеми, професійні педагогічні ситуації, рівневі тести); 6) модуль «Актуалізація» (містив цитати великих людей, афоризми, прислів'я, схеми-образи, метою яких було привабити студентів яскравим, захоплюючим образом і узагальнено показати в одній схемі весь змістовий модуль); 7) модуль «Історичний» (містив інформацію про те, коли, де і як відбувалися певні події); 8) модуль «Узагальнення – Дерево теми» (давалися схеми і методичні вказівки до схем); 9) модуль «Теоретичний» (містив схеми, ситуації, тести рівневі, бібліографію); 10) модуль «Поглибленого вивчення» (містив додаткову інформацію, навчальні завдання, додаткову літературу); 11) модуль «Проблемний» (мав перелік тем для досліджень, проблемні запитання, літературу); 12) модуль «Генералізації» (містив правила, пам'ятки, пояснення закономірностей, тезаурус – основні поняття); 13) модуль практичного застосування знань (містив завдання для практичної розробки інформаційного пакету зі спеціальності, структурно-логічної схеми підготовки фахівців зі

спеціальності, навчального плану підготовки фахівців зі спеціальності, формування індивідуального навчального плану студента, розробки структури залікового кредиту курсу за фахом, створення шкали оцінювання навчальної діяльності студента з курсу, методичних розробок для викладання тощо); 14) модуль «Помилки» (містив перелік типових помилок і способів їх уникнення, а також правильні відповіді); 15) модуль «Вихід» (подавав підсумкові рівневі тести, бібліографію).

З поданих елементів (міні-модулів) і проектувалися різні варіанти навчального модуля. Студенти вибирали три варіанти навчального модуля: повний варіант (містив усі елементи, за виключенням модуля «Поглибленого вивчення»), скорочений варіант (модулі 1–6, 8–9 і 14), поглиблений варіант.

Модуль «Вхід» на початку вивчення навчальної дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес» передбачав складання тестових завдань, відповіді на які давали змогу студентам вибрати варіант навчального модуля: якщо студент виконував завдання I–IV рівнів складності, йому пропонувався поглиблений варіант навчального модуля; лише I–II рівнів складності – пропонувався скорочений варіант навчального модуля; якщо студенту вдалося виконання завдань I рівня складності і 50 % II рівня складності, йому пропонувався повний варіант навчального модуля (для «слабких» студентів).

Модуль «Узагальнення» виконував функцію системного уявлення про зміст тем змістових модулів і мав вигляд «дерева» теми.

Теоретичний модуль був центральним, адже в ньому зосереджені основні інформаційні навчальні елементи (міні-модулі у рисунках). Призначення модуля полягало в організації сприймання і активного опрацювання студентами цих елементів відповідно з досягнутим рівнем педагогічної компетентності майбутнього магістра економіки. Компонування міні-модулів у рисунках здійснювалося з опорою на принцип проблемності. Структура побудови міні-модулів у рисунках теоретичної частини мала вигляд комплексу навчально-методичних засобів з умовними позначками. Теоретичний модуль можна було розширювати за рахунок входження до нього «Проблемного» модуля і модуля «Поглибленого вивчення». «Проблемний» модуль містив перелік проблемних завдань, які студент мав вирішити у процесі вивчення змістового модуля. Це могли бути професійно орієнтовані педагогічні запитання, ситуації, задачі. Модуль «Поглибленого вивчення» містив інформацію ускладненого характеру і призначався для найбільш підготовлених студентів. Наприклад, під час вивчення теми №5 «Європейська кредитно-трансферна система – ECTS» змістового модуля «Адаптація вищої освіти України до вимог Болонського процесу» пропонувався інформація про типи моделей кредитних систем, серед яких орієнтовані головним чином на: 1) зарахування кредитів з метою

забезпечення академічної мобільності, наприклад, *ECTS (European Credit Transfer System* – європейська кредитно-трансферна система), *UCTS (UMAP Credit Transfer Scheme* – система заліку кредитів університетів азіатсько-тихоокеанського регіону); 2) нагромадження кредитів, наприклад, *USCS (United States Credit System* – кредитна система, використовувана університетами США), *CATS (Credit Accumulation and Transfer System* – кредитна система в університетах Великобританії). Також у цьому модулі аналізувалася суть поняття «кредит» у *ECTS*, подавалися алгоритми використання кредиту як основи для проектування змісту освітніх програм.

Теоретичний модуль, модулі «Поглибленого вивчення» і «Проблемний» містили також список рекомендованої літератури.

Модуль «Генералізації» був установкою для кінцевого узагальнення вивченого матеріалу і подавався у вигляді зведених таблиць. Цей модуль розширювався за рахунок входження в нього модуля «Типових помилок». У ньому, крім переліку таких помилок, подавалися способи їх ліквідації.

Зміст модулю «Вихід» складав тестовий контроль знань студентів. Їм пропонувалося виконати різноманітні тестові завдання на репродукцію і перенесення сформованих знань і умінь. У модулі закладена також схема повернення у теоретичний модуль для опрацювання навчального матеріалу.

У цілому проектування змісту навчання у експериментальному курсі мало декілька етапів, які становили цілісний алгоритм: 1) аналіз вихідних даних; 2) аналіз оперативної і робочої мети навчального модуля (визначалися межі матеріалу, який необхідно засвоїти, уточнювалися необхідний рівень засвоєння і можливі джерела навчального матеріалу); 3) розробка логічної структури навчальних дисциплін, модулів чи тем: визначення основних і допоміжних дидактичних одиниць модуля (дидактична одиниця розглядалася як логічно незалежна частину змісту, яка за обсягом і логікою відповідала досить великим компонентам змісту (поняття, теорія, закон, закономірність, явище, факт, об'єкт, метод тощо) і складалася з інформаційно-сміслових елементів), визначення цілісності чи дискретності як властивостей матеріалу, виділення дидактичних одиниць з різним за характером змістом; розробка структурно-логічної схеми, яка відображала ієрархію основних і допоміжних дидактичних одиниць, їх послідовність; 4) розподіл дидактичних одиниць модуля за окремими заняттями (визначення кількості інформаційно-сміслових елементів у модулі; розподіл інформаційно-сміслових елементів на кожне заняття з урахуванням часу, відведеного програмою, а також характеру змісту і його складності; побудова відповідних модулів у певній послідовності, враховуючи складність, характер змісту, закономірності засвоєння, властивості і час); 5) визначення і розробка оптимальних способів викладу навчального матеріалу; 6) міжпредметна координація (визначення

дидактичних одиниць з опорних, суміжних і майбутніх організаційно-змістовних одиниць); 7) доповнення матеріалу (включення до змісту фрагментів, які підвищують інтерес, розширюють кругозір, матеріалу підвищеної чи зниженої складності, розвивального характеру) [4, 180–181].

У експерименті студенти були активними суб'єктами планування й реалізації вивчення курсу «Вища освіта України і Болонський процес», що стимулювало їхню мотивацію і готовність до навчання, формувало культуру співробітництва, підвищувало відповідальність за результати навчання. Інакше можна було очікувати відторгнення ними інформації, появу почуття відчуження. В експериментальних групах створювався «дух безперервного навчання», студентам і викладачам прищеплювалося розуміння того, що незнання є природним станом людини, невичерпним джерелом постійного професійного розвитку. Ріст педагогічної компетентності давали не самі по собі нові знання, а зміни в професійному мисленні майбутнього магістра економіки. Основним механізмом такої делікатної роботи була постійна рефлексія студента, критичне осмислення наявного досвіду викладацької діяльності, своїх установок і стереотипів. Навчальний комплекс дисципліни «Вища освіта України і Болонський процес» можна проектувати як певний тип посібника: 1) вміщує матеріали загальнотеоретичного характеру, які виходять безпосередньо за рамки змісту навчального предмета й призначені для удосконалення загальної теоретичної підготовки викладачів (наукові теорії і пов'язані з ними закони, концепції, гіпотези, наукові дослідження); 2) розглядає методiku викладання навчального предмету, що також підвищує загальний методичний рівень викладачів; 3) складається на основі програм і стабільних підручників з курсу, містить конкретні роз'яснення і рекомендації для викладачів; 4) включає різні аспекти вивчення предмета, розвиває науковий світогляд студента; 5) містить практичні і лабораторні роботи, алгоритм організації самостійної роботи тощо; 6) є хрестоматією, довідником. Наведені різні форми навчального комплексу дисципліни використовувалися нами на різних рівнях і етапах проектування змісту курсу «Вища освіта України і Болонський процес».

Висновком з даного дослідження може бути констатація того, що ефективним є пошук змісту модулів на основі структури його педагогічної компетентності, орієнтованої не на стандарти, а на професійно значимі якості педагогічно компетентної творчої особистості. Ці якості, які високо цінуються на ринку освітніх послуг, дозволять студенту вже в процесі навчання сформулювати свій індивідуальний стиль викладацької діяльності. Форми компонування навчальних елементів можуть бути різними; має бути повний простір для творчого маневру й ініціативи викладача і студентів. Пропонований модульний підхід до проектування змісту вивчення курсу «Вища освіта України і Болонський процес» не претендує на універсальність. Він має цілком певну мету – сприяти формуванню

професійно-прикладної педагогічної компетентності майбутнього магістра економіки, що полягає в актуальному володінні дидактичними методами пізнавальної діяльності для вирішення різних проблем, що виникають у професійній діяльності викладача економіки і практичних життєвих ситуаціях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бутенко Н.Ю. Педагогічна практика: підготовка та реалізація: [Навч. посіб.] / Н.Ю. Бутенко, Л.М. Грущенко. – К.: КНЕУ, 2005. – 183, [1] с.
2. Козаков В. А. Психолого-педагогічна підготовка фахівців у непедагогічних університетах: Методологія та практика / В.А. Козаков, Д.І. Дзвінчук. – К.: ЗАТ «Нічлава», 2003. – 137, [1] с.
3. Поясок Т.Б. Психолого-педагогічна підготовка майбутніх фахівців фінансово-економічного профілю у вищих навчальних закладах: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Т.Б. Поясок. – К., 2004. – 22, [1] с.
4. Стрельников В.Ю. Проектування професійно-орієнтованої дидактичної системи підготовки бакалаврів економіки: [Монографія] / В.Ю. Стрельников. – Полтава: РВЦ ПУСКУ, 2006. – 375, [1] с.